

& separata parte separatur etiam denominatio. Sic homo sapiens præter sapientiam involvit etiam hominem, qui non est separabilis ab homine; quia tamen altera pars, scilicet sapientia, est separabilis, etiam denominatio sapientis est separabilis.

38. Ob. 5. Jus transfertur in alium: lex non transfertur in alium: ergo ius non est lex. Confir. Qui transfert suum ius in alium, non cogitat de lege: cogitat autem de iure: ergo non sunt idem. Resp. 1. retorq. arg. quomodo transferuntur carentia, dictamina rationis, entitula media. &c. Resp. 2. conc. totum. Jam dixi: ius non est lex, saltem non est sola lex. Resp. 3. dist. ma. ius transfertur physice, neg. ma. moraliter, conc. ma. & dist. sic mi. neg. conf. Jus transfertur, non physice, ut vestis, sed moraliter, seu æquivalenter, ut officium, vel dignitas, quatenus ponendo certos titulos fit, ut lex; quæ prius afficiebat Petrum, eique favebat, modo afficiat Paulum, eique faveat: & in tali sensu morali potest etiam dici, transferri lex, vel favor legis.

Nec tamen propterea lex mutatur; lex enim dicit, e. g. qui habet hunc, vel illum titulum emptionis, aut donationis, moraliter perseverantem, sit dominus equi: si iam prior emptio, vel donatio, moraliter cesset, quatenus alius sit emptor, vel donatarius, & nova donatio, vel emptio contingit, tunc lex afficit alium, eique faveat: alios verò obligando gravat. Ad confir. dist. ant. qui transfert ius in alium, non cogitat de lege sub omni prædicato, vel conceptu. conc. ant. non cogitat de ea sub prædicato, vel conceptu collativi juris, neg. ant. & conf. Et hoc frequentissimum est, præsertim apud rusticos, qui eodem modo sæpe cogitant de lege, vel significatione vocum, quin cogitent de voluntate principis, vel institutorum lingua.

39. Ob. 6. Sæpe quis habet jus reflexum, hoc est, jus alienandi suum jus directum: ergo deberet habere jus in legem DEI; hæc enim sæpe, ut dictum est, constituit jus directum, e. g. jus libertatis humanæ, vel usus membrorum: atqui non potest quis habere jus in legem DEI: ergo. Confir. Leges alique sunt pure permissivæ: ergo non conferunt jus, adeoque illud aliunde debet haberi. Resp. neg. conf. Eo in casu non habet quis jus in legem DEI, sed tantum in potestatem legitimam denominativè sumptam: vel habet jus, ad ponendos certos titulos, e. g. venditionis, donationis, quibus positus lex DEI, quæ prius ipsi favebat, non amplius ei faveat: in quo moraliter stat jus transferendi suum jus, ex dictis n. 38. Potest etiam dist. ant. sæpe quis habet jus reflexum alienandi physice jus, & quidem quidditative sumptum, neg. ant. habet jus reflexum alienandi suum jus moraliter, vel æquivalenter, conc. ant. & neg. conf. Hoc autem nihil est aliud, quam habere jus ponendi certos titulos &c. ut modò dictum.

40. Ad confir. conc. totum. In talibus casibus habetur jus ab aliis legibus, e. g. quan-

do lex civilis tantum permittit aliquem contractum, tunc, licet ipsa non tribuat eoposito jus, tribuit tamen lex Divina, lex gentium, vel alia etiam naturalis, vel quasi naturalis, e. g. quæ dicitur, venditorem debere pro pretio dare mercem. Dixi quasi naturalis, vel ut alii cum Gornaz de justit. n. 120. dicunt, secundum quid naturalis; quia lex strictè naturalis immutabilis est: non autem juxta hos auctores immutabile est, ut quis promissione, vel donatione, vel emptione, vel venditione, etiam obligetur. Sed nolim hic plures tricas movere, an scilicet in tali casu, quo DEUS nolle, emptorem e. g. pretium dare, vel venditorem pro eo mercem, maneret immutata juris naturalis materia: vel an promissio tantum jure gentium obliget: vel ad quid obligarent contractus, ante factam rerum divisionem.

QUESTIO II.

De Justitia.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Justitia.

41. **P**remitto, nos hic non agere de justitia latè sumpta, prout sumitur pro cumulo omnium virtutum, seu observatione perfecta legis: vel pro charitate, quæ est vinculum perfectionis: aut pro gratia sanctificante, quæ reddit homines justos: vel denique pro quavis virtute morali ad alterum: sed agimus de illa virtute, quæ juxta communem hujus vocis justitia acceptionem strictè justitia dicitur: hoc posito.

42. Dico cum omnibus Theologis post D. Thomam 2. 2. q. 58. a. 1. in corp. & Jurisconsultis post Ulpianum L. Justitia. ff. de justitia, & jure. Justitia actualis, seu actus justitiae est constans, & perpetua voluntas, jus suum cuique tribuendi. Dicitur 1. constans, & perpetua; quia debet esse animus firmus, non tantum pro uno, & altero die, aut tempore, jus tribuendi, sed pro semper: scilicet ut contritio debet esse voluntas, non peccandi de cætero. Licet autem voluntas mutabilis sit, & sæpe etiam mutetur, non impedit, quò minus prior actus fuerit affectivè constans, & perpetuus. Dicitur 2. voluntas, hoc est volitio, seu actus voluntatis: per quod indicatur, quòd actus justitiæ debeat esse voluntarius.

Tandem dicitur 3. jus suum cuique tribuendi, intellige cuique alteri; nam justitia est ad alterum, ut omnes docent, & probat S. Thomas 2. 2. q. 57. a. 1. in corp. & q. 58. a. 2. in corp. Per ius tribuere autem, differt justitia ab aliis virtutibus, quæ quidem etiam ad alterum multæ sunt, non tamen ius respiciunt, aut tribuunt, ut pietas erga parentes, misericordia erga pauperes, obedientia erga superiores. Tribuitur autem ius, vel positivè, vel negativè: hoc est

Quid, & quotuplex sit Justitia.

est, vel faciendo, quod oportet facere, vel omitiendo, quod oportet omittere, ad servandum illatum ius alterius.

Ex hac autem definitione justitiæ actualis, five actus justitiæ, faciliè inferitur definitio justitiæ habitualis, quam etiam tradit S. Thomas 2. 2. q. 58. a. 1. in corp. scilicet, justitia habitualis est habitus, secundum quem aliquis constanti, & perpetua voluntate, jus suum unicuique tribuit: vel brevius: virtus moralis jus suum unicuique tribuens. Ubi nota, justitiam dici virtutem moralem; tum quia non est virtus Theologica; tum quia est virtus voluntatis, non intellectus; non enim tantum cognoscit ius, sed vult illud adæquare.

43. Jam justitia habitualis dividitur in legalem, distributivam, & commutativam. ita rursus plerique, si non omnes; nam, prout dividuntur iura, ita etiam dividuntur species justitiæ: atqui iura rite dividuntur in tria: ergo, prob. mi. Aliud est ius, quod habet communitas ad bona, vel actiones membrorum illius communitatis, vi cuius obligantur membra, ut ordinent suas actiones, vel aliquando etiam bona, in commodum commune, vel communitatis, per observationem legum, & præstationem certarum rerum, e. g. tributorum, vel obsequiorum, in bonum communitatis; nam, ut Gornaz de just. n. 9. ex Suarez ait, vi huius iuris etiam debentur tributa communitati, quantum possunt deberi etiam ex alio iure. Aliud econtra est ius, quod habent membra ad bona communitatis, ut debita proportione, & absque personarum acceptione, distribuantur, qua distributione facta, dein membra possident ea bona iure proprietatis. Aliud, seu tertium jus est, quod habet unum membrum contra alterum, vel una pars contra alteram.

Primum ius fundat iustitiam legalem, quæ legalis dicitur, quatenus ordinat bonum commune, quod respiciunt leges. Secundum ius fundat iustitiam distributivam, cuius est distribuere bona communia proportione iusta. Tertium ius fundat iustitiam commutativam, quæ nomen traxit à commutationibus, per quas solet ius particularium acquiri, transferri, lædi &c. Unde legalis justitia est iustitia partis ad totum, sive obligans partem toti, seu in bonum totius: distributiva est iustitia totius ad partem, sive obligans totum parti: commutativa est iustitia partis ad partem, seu obligans unam partem alteri: ubi tamen nota, etiam aliquando partem posse habere ius proprietatis contra communitatem, adeoque hanc etiam ex iustitia commutativa obligare, e. g. si quis particularis mutuo det pecunias toti suæ communitati, vel urbi: tunc autem communitas non consideratur ut talis, sed ut pars: nec mutuo dans, consideratur ut membrum, sed ut aliquid distinctum sub hac ratione à communitate reliqua: certè præcinditur à ratione membri: cum econtra iustitia legalis, atque etiam distributiva, respiciant semper membra quæ

alia, nec sint ad alterum adæquatè distinctum.

44. Differt ulterius etiam iustitia commutativa, à distributiva, & legali; quòd illa intendat æqualitatem arithmeticam: iste duæ verò geometricam. Æqualitas arithmetica stat in proportione duorum tantum terminorum, e. g. in debito decem florenorum, & in solutione decem florenorum: æqualitas geometrica verò stat in proportione quatuor terminorum, e. g. respectu iustitiæ distributivæ, habens meritum ut quatuor accipit præmium ut duo: ergo habens meritum ut sex, accipere debet præmium ut tria: ubi vides quatuor terminos, scilicet quaternarium, & binarium, senarium, & ternarium. Et idem est de iustitia legali; si enim potentior debet plus facere, minus potens debet minus facere.

Addenda hæc etiam justitia vindicativa, quæ ponit poenam aequalem delicto, seu ejus malitiæ civili, sive damno redundanti in rempublicam, non verò malitiæ, seu offensæ Divinæ. Hæc justitia potest reduci, vel ad legalem, vel ad commutativam; nam, prout respicit reum, non respicit jus activum; nec enim reus habet jus exigendi poenas, sed tantum obligationem eas sustinendi, si inhiangatur; unde, licet fors sit specialis virtus, non tamen est peculiaris species justitiæ; sed respectu rei reduci potest, vel ad legalem, quatenus hic communitati debet prestare aliquid, ita ut minus reus minus, magis reus plus præster: vel ad commutativam, si reus intulit delicto suo damnum. Respectu iudicis autem potest justitia vindicativa reduci ad commutativam; eoquòd iudex ex contractu obligetur communitati, ad ponendam poenam proportionatam delicto.

45. Questio hæc etiam agitari solet, an sola justitia commutativa sit strictè loquendo justitia: legalis verò, & distributiva, tantum sint analogicè justitia: an verò etiam istæ sint univoce justitia. Valentia, & Lugo volunt, solam justitiam commutativam esse strictè justitiam: econtra S. Thomas 2. 2. q. 61. a. 1. defendit, etiam justitiam distributivam esse univoce justitiam: & hinc ob paritatem rationis alii communiter asserunt, omnes tres esse univoce justitiam. Res non est adeò magni momenti: in qua tamen iudico, standum esse assertione D. Thomæ; nam illa dicuntur convenire univoce, quæ conveniunt in eadem ratione significata per nomen, & in nostro casu in ratione justitiæ: atqui ita conveniunt tres dictæ justitiæ; nam quilibet tribuit cuique jus suum: per suum autem intelligitur suum, non tantum alienarivoce sumptum, in quo sensu servus dicit, dominum esse suum: sed strictè proprie, ut scilicet res sua ordinetur ad eum, respectu cuius sua dicitur: non verò ipse ad illam.

46. Tantum difficultas adhuc esse potest, an jus univoce conveniat omnibus tribus iuribus: & quid tandem sit jus genericè sumptum. Sed respondetur: jus genericè sumptum est id, quod facit aliquid suum

atque triplex illud jus facit aliquid suum, se u illius, qui habet jus: ergo. Et quidem de jure proprietatis, seu justitiæ commutativæ res est clara: jus etiam communitatis, seu justitiæ legalis, facit bona membrorum aliquo modo sua communitatis; quia, quod est membrorum, potest etiam aliquo modo communitatis dicere suum: eodem modo, jus subditorum, seu justitiæ distributivæ, facit bona communitatis, aliquo modo sua subditorum; nam, quod est communitatis, possunt subditi, vel membra communitatis aliquo modo dicere suum: quamquam nec communitas, nec membra possint bona illa dicere omnino sua jure proprietatis, sed alio minore jure, quod scilicet respicit justitiæ, vel legalis, vel distributivæ. Violatio etiam huius juris minoris dici potest injuria latius sumpta, non autem in sensu restricto, in quo semper significat violationem iuris proprietatis. Reparatur quoque hoc jus læsum (si non simul lædatur ius justitiæ commutativæ) non quidem restitutione, sed poenitentia. Et quamquam diversitas inter hæc iura sit magna, est tamen tantum specifica, non generica: sicut est diversitas inter hominem, & equum, qui tamen in genere animalis univoce conveniunt.

47. Diversitas autem primò est hæc, quod ius proprietatis tribuat alicui facultatem, directè ordinatam in bonum suum liberè disponendi: quam facultatem non tribuit ius justitiæ legalis, aut distributivæ; nam communitas, vel princeps eam representans, non potest disponere de rebus membrorum in bonum suum, sed debet disponere in bonum membrorum. Pariter etiam membra, ante distributionem factam, non habent facultatem disponendi in bonum proprium de bonis communitatis. Secundo, jus proprietatis læsum obligat ad restitutionem: non verò ad hanc obligant illa alia duo iura: sive, justitiæ commutativa, obligat ad restitutionem, non verò legalis, aut distributiva, ut docet S. Thomas 2. 2. q. 62. a. 1. & teste Gormaz de justit. v. 18. Theologi ferme omnes. Ratio autem ex S. Thoma loc. cit. in corp. est hæc. Restitutio opponitur ablati: ablatio autem est rerum, quæ fuerunt alicui propriae: sive est eorum, in quæ quis habuit ius proprietatis, quod respicit sola iustitia commutativa. Quare autem iniquus distributor bonorum communium, aliquando teneatur ad restitutionem, dicitur melius in objectionibus.

48. Notandum hic etiam circa iustitiam legalem, eam ab Aristotele 5. ethic. c. 1. & 2. appellari virtutem, vel iustitiam communem, seu universalem; non, quòd in nulla certa specie virtutis sit; habet enim obiectum sibi proprium, & specificum, scilicet ius communitatis: neque quòd tanquam genus sub se contineat iustitiam commutativam, aut distributivam, tanquam suas species; cum ab his specie differat: neque tantum, quòd possit imperare actus omnium aliarum virtutum; hoc enim quælibet alia virtus potest: sed ideo dici universalem; quia pro obiecto habet bonum com-

mune, & universale, atque, ad hoc obtinendum, actus aliarum omnium virtutum imperat; nam ad bonum commune illasum servandum requiritur, ut singuli, qui sunt membra communitatis, exerceant actus virtutum, non tantum ad alios, sed etiam ad se, e. g. ut sint fortes, temperantes: sub hac autem ratione, & ex tam universali, aut generali motivo, nulla alia virtus est universalis, aut generalis. Econtra iustitia commutativa dicitur particularis; quia pro suo obiecto per se respicit, & intendit bonum particulare.

49. Tandem dictum est, justitiam debere esse ad alterum; nam, qui utitur jure suo, e. g. equitat suo in equo, non exerceat actum iustitiæ, sed actum domini: estque tantum iustus negativè, hoc est, non iniustus; quia nemini facit iniuriam: at qui solvit alteri debitum, hic exercet actum justitiæ, estque positivè iustus. Requiritur autem alteritas suppositi, saltem in casu naturali, in quo non sunt unitæ sibi in eodem supposito duæ naturæ complete; vel in casu supernaturali e. g. Verbi incarnati, requiritur, saltem alteritas naturæ complete: quam sufficere asserunt omnes illi, qui affirmant, Christum hominem satisfecisse ex iustitia sibi ut DEO.

Unde corpus, & anima, dum constituunt unum suppositum, seu unam naturam completam, non exercent ad invicem iustitiam propriè dictam; cum enim tota natura completa sit principium ut quo, & toti ascribantur actiones, non autem partibus, actio proveniens ab una tantum parte, non est sufficienter actio ad alterum. Hoc tamen intelligendum est de partibus, seu membris physicis, unius totius physici: non verò de partibus, seu membris moralibus unius totius moralis; nam e. g. civis, seu membrum reipublicæ, potest erga istam exercere iustitiam; quia talis civis utique est suppositum peculiare in communitate civili; non enim hanc constituit, tanquam pars physica, & incompleta: sed tantum tanquam pars moralis, quæ tamen in genere physico est completum suppositum.

Questio tantum esse posset, an duæ animæ separatae, quæ suppositum actu non constituunt, possint invicem iustitiam exercere: quæ questio magni ponderis non est: responderetur tamen affirmativè; cum enim istæ animæ supposita non sint, & multò minus sint unum suppositum, earum actiones non possunt esse actiones unius suppositi; maxime, cum ipsæ animæ ad invicem, seu ad unum suppositum non ordinentur: ad obiectum earum actiones sunt actiones duorum suppositorum æquivalenter talium; quod sufficit; nam potest una anima actiones aliquas exercere ad alteram.

50. Præter tres has virtutes, sive partes iustitiæ subiectivas, seu, quæ perfectè participant rationem iustitiæ generalis, Theologi cum S. Thoma assignant alias iustitiæ partes potestativas, seu, virtutes cum iustitiâ connexas, sed in aliquo ab ea deficientes.

res. Istarum autem aliquæ sunt, quæ non possunt reddere æquale, & quidem per se, non tantum per accidens. Tales sunt religio erga DEUM, pietas erga parentes, observantia erga virtuosos; nec enim infinitæ DEI excellentiæ potest dari cultus æqualis: nec parentibus aliquid æquale vitæ, quam nobis dederunt; nam etiam moriendo pro ipsis non damus ipsis vitam nostram, quæ fugit in auras: sed nec virtuti qua tali, & secundum se, non tantum secundum utilitatem, quam affert, sumpta, reddi potest præmium æquale ab homine; nam virtuosus non datur actus virtutis ut virtuosus, sed ut honorativus.

51. Aliæ autem virtutes cum iustitiâ connexas, vel ejus partes potestativæ sunt, quæ, licet dent alteri æquale, non id dant ex titulo, se tenente ex parte accipientis, sed ex motivo honestatis ejusdem, se tenente ex parte dantis. Tales sunt veracitas, gratitudo, habitus punitivus delictorum; nam honestas morum requirit, ut quis cum aliis veraciter, & sincerè agat: non autem id requirit jus aliorum, nisi interveniat contractus, qui jam spectat ad justitiam commutativam. Pariter benefactor non habet jus ad obsequia, vel alia, e. g. gratitudine exhibita; ista enim tantum exigunt honestas morum.

Sic etiam habitus punitivus delictorum, prout præcisè respicit reum, & est in punitione (aliter enim sumptus, potest spectare ad justitiam commutativam, vel legalem, ut dictum n. 44.) non imponit poenam ex jure residente in reo, sed ex honestate, qua deest iudicem, malos punire. Huc etiam aliquo modo revocari possunt liberalitas, amicitia &c. quæ requiruntur ad honestatem morum. Dices. Hac ratione potest etiam dici, leonem esse partem potentalem speciei humanæ. Resp. hanc esse questionem de voce, à qua non multum pendet: dein dictas virtutes, juxta moralem estimationem connexas iustitiæ, ex communi dici in sensu aliquo lato justitiam, & hinc esse partes justitiæ: latè quidem sumpta, sed tamen communiter ita dictæ: non verò leonem communiter, etiam in sensu lato, dici hominem.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

52. **O**B. 1. Parvuli, & amentes, habent habitum justitiæ, quin habeant constantem voluntatem: ergo justitia non est constans voluntas. Confir. 1. Qui solvit uni creditori, quantum debet, est iustus, quamvis alios non solvat: ergo non est opus, tribuere cuique, seu omnibus, jus suum. Confir. 2. Tribuere jus spectat ad solum principem: sed justitia est virtus etiam privatorum: ergo non tribuit jus. Resp. dist. ant. Parvuli, & amentes, habent habitum justitiæ, quin habeant voluntatem actualem, seu volitionem. conc. ant. quin habeant habitum elicivum volitionis. neg. ant. & conf. Justitia ha-

bitualis, seu virtus justitiæ, quam habent parvuli non est voluntas in actu primo, seu potentia volendi; quia hæc non est habitus, sed potentia: neque est voluntas in actu secundo, seu volitio, quæ intendat alteri tribuere jus suum; hæc enim volitio non est justitia habitualis, sed est actus ipsius, seu justitiæ actualis, quam necdum habent parvuli; virtus autem justitiæ, seu justitiæ habitualis est habitus potentiae volendi superadditus, & eliciens volitionem tribuendi cuique jus suum: & hic habitus, vel est acquisitus per frequentatos actus (qui non datur in parvulis, aut perpetuò amentibus) vel est supernaturaliter infusus à DEO, qui datur etiam in parvulis baptizatis, ut diximus tract. de virt. Theol. a. n. 23. Quòd autem in parvulis necdum exerceri possit habitus infusus justitiæ, est proflus per accidens.

53. Ad 1. confir. conc. ant. neg. conf. dum enim quis uni solvit debitum, supponitur, esse paratus, saltem implicite, etiam solvere aliis, quando debuerit; unde est saltem affectivè iustus respectu omnium, & respectu nullius iniustus. Quòd si ponatur talis debitor aliis nolle solvere, etiam si actu solvat uni, non erit simpliciter, aut formaliter iustus: sed ad summum erit inadæquatè, & materialiter iustus respectu unius. Ad 2. confir. dist. ma. spectat ad solum principem, tribuere jus imperativè, directivè, vel etiam coactivè. conc. ma. tantum executivè. neg. ma. & conc. mi sub eadem distinctione conc. vel neg. conf. Sicut jus, ita etiam justitia, aliquando sumitur pro sententia iudicis, vel principis: at nos modò non loquimur in hac acceptione.

54. Ob. 2. Qui defendit jura sua contra alios, est iustus: atqui non tribuit jus alteri: ergo. Confir. 1. Qui suadet alteri, ut se solvat, etiam iustus est, & tamen non agit in bonum alterius, sed suum: ergo. Confir. 2. Si corpus, & appetitus, perfectè subsint animæ, & rationi dominantis, datur justitia originalis: ergo inter partes eiusdem suppositi datur iustitia. Resp. dist. ma. Talis est iustus negativè, sive non est iniustus. conc. ma. est iustus positivè, neg. ma. & conc. mi. neg. conf.

Ad 1. confir. Resp. eodem modo; neque enim suadere actum iustitiæ, est exercere talem; alias, qui suaderet alteri contritionem, esset contritus. Ad 2. confir. dist. ant. si appetitus subsit rationi, datur iustitia originalis, quæ sit propria, & univoce dicta iustitia. neg. ant. quæ sit tantum analogicè talis. conc. ant. & neg. conf. Justitia originalis, qua gaudebat Adam ante lapsum, dicit gratiam sanctificantem, aliisque dona, & inter hæc etiam dominium partis superioris in inferiorem: sed hæc non est iustitia in eo sensu, in quo loquimur.

55. Ob. 3. Tutor, si debeat centum pupillo, & solvat ea sibi, tanquam agentis nomine pupilli, exercet actum justitiæ: sed non solvit alteri; nam tutor censetur eadem persona cum pupillo: ergo hoc non requiritur ad justitiam. Confir. Christus

probabiliter satisfecit: ex iustitia rigorosa DEO pro peccatis hominum: nec tamen satisfecit alteri; nam & ipse DEUS est: ergo. Resp. neg. mi. In hoc casu datur alteritas personæ, non quidem physica, & realis, sed ex fitione juris: & tutor sustinet duas personas, unam physicè, scilicet suam, alteram moraliter, scilicet pupilli; unde tutor ut recipiens est moraliter alius à solvente, quod sufficit ad actum iustitiæ.

Ad confirm. Juxta illam sententiam, quam tamen multi non amplectuntur, sufficit ad iustitiam distinctio naturarum, in ratione naturæ completarum, quales duæ dantur in Christo; quia, ut ajunt, sufficit alteritas voluntatum: partes autem aliorum suppositorum, e. g. anima, & corpus hominis, non sunt naturæ complete, sicut tamen in Christo sunt natura Divina, & humana, utraque completa. Difficultas tamen adhuc restat ex eo, quod sola humana, quæ est distincta à Divina, non satisfecerit, sed satisfactio involverit etiam naturam Divinam, tanquam dignificantem meritum hominis DEI: sed hanc difficultatem elucidare debent illi, qui eam opinionem defendunt.

56. Ob. 4. Datur charitas ad se ipsum: ergo etiam iustitia. Confir. Datur iniustitia erga seipsum: ergo etiam iustitia. ant. prob. qui se ipsum occidit, est iniustus erga seipsum: ergo. Resp. 1. neg. ant. cum S. Gregorio hom. 17. in Evang. ubi ait: *Minus, quam inter duos charitas haberi non potest; nemo enim proprie ad semetipsum habere charitatem dicitur: sed dilectio in alterum tendit, ut charitas esse possit.* Resp. 2. om. ant. neg. conf. Qui antecedens admittunt, non distinguunt charitatem ab amore, qui pro objecto habet bonitatem, præcindendo à propria, vel aliena: at verò iustitia non respicit ius, præcindens à proprio, & alieno: sed respicit determinatè ius alterius. Ad confir. neg. ant. ad prob. iterum neg. ant. non enim contra se, sed contra DEUM, & rempublicam, talis iniustus est; illi enim servum, & huic civem necat, contra jus eorum.

57. Ob. 5. Qui solvit pretium mercis, vel laborem operarum anticipatò, est iustus: sed non tribuit ius; nam nec mercatores, nec operæ habent iam tunc ius ad solutionem: ergo. Confir. Qui coactus à iudice, cui non potest probare, debitum esse solum, solvit secundò, non tribuit ius, & tamen est iustus: ergo. Resp. neg. mi. quia mercatores, & operæ, per contractum acquiritur ius; aliàs nec merx deberet dari ante pretium; quia nec emptor haberet ius ad hanc: igitur posito contractu lex dat ius ad pretium, & ad mercem. Ubi etiam addendum, quòd, si contraxeris de pretio summo, mercator habiturus sit ius ad hoc pretium, nec tunc futurus sit contentus pretio infimo.

An autem priùs fiat traditio pretii, quam mercis, aut vicissim, parum refert ad hanc objectionem; nam, etsi dein priùs, ab uno,

quam ab altero acquiratur ius in re, non tamen ideo unus non respicit ius alterius. Ad confir. datur eadem responsio, quæ n. 15. data est circa actum iustitiæ supererogatorium. An autem taliter solvens sit positivè iustus, vel tantum negativè, iterum parum refert. Potest talis solvens etiam habere pro obiecto, non ius proprietatis alterius, sed ius iurisdictionis in superiore, ut actus eius spectet ad obedientiam.

58. Ob. 6. Qui debet pluribus, nec tamen potest omnibus creditoribus satisfacere, est iustus, etiam ex iustitia commutativa, si solvat omnibus proportionaliter, e. g. cui debet centum, solvat quinquaginta: & cui quinquaginta, solvat viginti quinque: & cui decem solvat quinque &c. & tamen hic non solvit æquale arithmeticè, sed tantum geometricè: ergo etiam iustitia commutativa tantum exigit æqualitatem geometricam. Confir. 1. Mercatores, qui habent contractum societatis lucri, solvi debent ex iustitia commutativa, & tamen tantum solvuntur proportionè geometrica, e. g. qui centum contulit ad communem massam, recipit decem: qui autem tantum quinquaginta, recipit tantum quinque &c. ergo non est opus æqualitate arithmetica. Confir. 2. Ad iustitiam non semper sufficit reddere æquale arithmeticè, e. g. qui rapuit equum, non satisfacit reddendo æqualem, si potest reddere eundem in individuo: ergo æqualitas arithmetica, nec requiritur, nec sufficit ad iustitiam commutativam.

59. Resp. dist. ant. qui solvit proportionaliter omnibus, etsi non æquale arithmeticè, est iustus per se, seu ita, ut iustitia per se contenta sit tali solutione. neg. ant. est iustus per accidens. conf. ant. & neg. conf. Homo iste in his circumstantiis est iustus; quia intendit æquale arithmeticè, & libenter hoc tribueret, si haberet (aliàs enim non esset iustus, si potens nollet dare) per accidens autem est, quòd pecuniæ desint; neque enim ius, quod respicit iustitia commutativa, est per se inadæquabile, ut tamen est obiectum motivum religionis, de qua n. 50. imò etiam obiectum iustitiæ distributiivæ est per se adæquabile; non enim ista respicit merita membrorum, tanquam actus virtuosos (sub quibus ratione sunt incompenfables ab homine) sed præcisè tanquam actus utiles reipublicæ, sub qua ratione sunt adæquabiles præmio. Sic potest etiam iustitia distributiiva per accidens dare æquale arithmeticè, quando scilicet dantur plurium merita arithmeticè æqualia.

60. Ad 1. confir. dist. eodem modo ant. & hoc fit per accidens. conf. ant. per se. neg. ant. & conf. Iustitia in eo contractu tantum exigit æqualitatem cum iure, quod habet exponens negotiationi pecuniam: hic autem habet tantum ius, quantum est lucrum; cum ergo lucrum plurium pecuniarum sit maius, pauciorum verò minus, eo ipso, quòd iustitia commutativa per se

se intendat æqualitatem arithmeticam cum quovis iure, per accidens oritur æqualitas geometrica inter habentes iura maiora, & minora. Ad 2. confir. dist. ant. ad iustitiam non semper sufficit reddere æquale quælibet, vel materialiter tantum, conc. ant. æquale formaliter iuri alterius. neg. ant. & conf. Dominus non habet tantum ius ad equum qualemcumque, sed ad hunc in individuo, cui iuri formaliter æqualis non est equus alius; quia per hunc non satisfacit potestati legitimæ obligandi alios, ne hunc in individuo equum sine voluntate domini auferant.

61. Ob. 7. Iustitia commutativa non est tantum circa unum, sed etiam circa plures: ergo non differt à iustitia legali, vel distributiiva: nec est virtus particularis, sed universalis. Confir. Non differunt specie honestas reddendi famam, & honestas reddendi pecuniam, sed utrumque obiectum spectat ad eandem specie virtutem, scilicet iustitiam commutativam: ergo neque differunt honestas reddendi bona privata, & honestas distribuendi publica: ergo non differunt iustitia commutativa, & distributiiva. Resp. dist. ant. Iustitia commutativa est circa plures necessariò, & per se. neg. ant. tantum per accidens. conf. ant. & neg. conf. non enim ius proprietatis necessariò, aut per se exigit, respicere plures, ut tamen per se exigunt iura iustitiæ legalis, & distributiivæ. Adde, quod diximus n. 43. sæpe multitudinem, vel communitatem, considerari, non ut communitatem, sed ut partem particularem; contra quam etiam habet ius privatus, tanquam altera pars. Econtra aliquando etiam iustitia distributiiva per accidens versatur tantum circa unum, quando e. g. beneficium est conferendum uni ex pluribus, & tantum adest unus, qui illud petat.

Ad confir. dist. ant. non differunt specie honestas reddendi famam, & honestas reddendi pecuniam, si reddantur ex eodem motivo formali. om. ant. secus. neg. ant. & utramque conf. Certè honestas reddendi famam; quia alter habet ius ad famam: & honestas reddendi pecuniam, non quia alter habet jus ad eam, sed quia e. g. creditor vult exercere misericordiam erga suum pauperem debitorem, differunt specie: si tamen redditio pecuniæ, & fama, proveniant ex eodem iure, quod alius habet ad utramque, tunc potest omitti, quòd non differant specie: saltem communiter videntur revocari ad eandem unicam virtutem iustitiæ.

Dico: potest omitti; nam posset dici, iustitiam commutativam esse virtutem genericam, & sub se habere plures iustitias particulares, non quidem realiter, sed tamen formaliter distinctas, quæ pro suo obiecto formaliter respiciant diversas honestates (quæ de re vide tract. de virt. Theol. n. 27.) & tales diversas honestates esse etiam honestates reddendi pecuniam, & famam; unde posset negari ant. superius. Certè inhonestas

lædendi bonum famæ, & inhonestas lædendi bona corporis, quamvis repugnent eidem iustitiæ genericè sumptæ, tamen inter se specie differunt, & faciunt peccata specie diversa, de quo vide tract. de peccat. n. 105. Sed, quidquid de hoc sit, saltem iura, vel obiecta formalia, quæ respiciunt iustitia distributiiva, & iustitia commutativa, differunt specie, consequenter etiam honestates iura illa respicientes.

62. Ob. 8. Iustitia vindicativa intendit proportionem geometricam pœnæ cum delictis; scilicet attendendo etiam ad dignitatem, & merita delinquentium: ergo spectat ad iustitiam distributiivam. Confir. Iudex puniendo reum elicit actum iustitiæ: ergo vel iustitiæ commutativæ, vel distributiivæ: at qui non elicit actum iustitiæ commutativæ: ergo distributiivæ. Resp. dist. ant. Iustitia vindicativa intendit proportionem geometricam, respiciendo jus rei puniendi. neg. ant. non respiciendo jus rei. conc. ant. & neg. conf. Ad confir. dist. ant. iudex elicit actum iustitiæ, qui respicit ius rei. neg. ant. qui respicit ius aliud, de quo n. 44. conc. ant. & sub eadem dist. om. vel neg. conf. sub sumpt. iterum dist. non elicit actum iustitiæ commutativæ inter ipsum, ac reum. conc. subf. inter ipsum, ac communitatem, ut dictum n. 44. neg. subsumpt. & ult. conf. Si autem consideretur non ius rei, sed ius iudicis contra reum, potest id aliquo modo reduci ad ius iustitiæ legalis, ut ibidem dictum.

63. Ob. 9. Iniquus distributor bonorum communium, non conferens Petro, quod ei proportione geometrica debebatur, debet Petro restituere, & compensare damnum illatum: ergo etiam iustitia distributiiva obligat ad restitutionem. Confir. Pietas erga parentem, & charitas erga pauperem, si uterque in extrema necessitate sit, obligat ad succurrendum, & etiam ad restituendum, si damnum passi sint; eoque e. g. prohibitus sit pater vendere filium, & pauper accipere rem divitis: ergo etiam alia virtutes præter iustitiam commutativam obligant ad restitutionem.

Resp. dist. ant. Iniquus distributor tenetur restituere, si tantum obligatus fuit ex iustitia distributiiva. neg. ant. si obligatus fuit etiam ex iustitia commutativa, ut sæpe fit. om. ant. & neg. conf. Distributores sæpissimè, ex pacto inter ipsos, & rempublicam, vel explicito, vel implicito, tenentur distribuere pro meritis membrorum communis; nam ipsi relinquunt sub ista conditione, vel pacto hæc potestas, ut scilicet ea utantur in utilitatem reipublicæ, quæ exigit, ut dignis dentur bona præ aliis; ideo etiam distributoribus habetur honor, aliquando etiam inde habent utilitatem, seu stipendium: vel aliquando etiam communitas, dum iubet bona communia distribuere, potest per ipsam eam iustionem tribuere cuique membro aliquod ius ad rem, seu partem illam, quæ ipsum concernit: quæ omnia spectant ad iustitiam commutativam.

64. Ad confir. dist. ant. & ea obligatio restituendi oritur ex laesa pietate, vel charitate. neg. ant. ex laeso aliquo iure proprietatis, quod in eo casu violatur, & de quo dictum n. 23. & 24. conc. ant. & neg. conf. unde, quomodocunque adest obligatio restituendi, adest etiam debet aliquod ius proprietatis. Ex quibus patet, contra iustitiam commutativam peccari peccato strictè contrario iuri proprietatis, & obligante ad restitutionem: contra iustitiam legalem peccari peccato opposito honestati boni communis: contra iustitiam distributivam peccari vitio acceptionis personarum, quae fiat in eo, quod quis in iure dicendo, vel in honorum, aut honorum communium distributione, non attendat ad causam, sed potius ad personam, vel eius conditionem, ad rem non pertinentem, seu non maius meritum conciliantem. vide Layman. l. 4. tit. 2. c. 15. n. 6.

ARTICULUS III.

Quodnam Objectum, & quanam alia Praedicata habeat Iustitia.

65. **O**bjectum virtutis in genere sumptum aliud est formale, aliud materiale: formale est duplex, formale quoad, & formale quo. Primum est, quod attingitur propter se, & aliud etiam propter ipsum: sive est motivum, quod intrinsecè propter se amplectitur actus virtutis: tale est DEUS respectu actus charitatis. Alterum est motivum, propter quod attingitur aliud, sed ipsum non attingitur: sive est motivum actus, quod tamen actus non amplectitur, seu non amat: tale est e. g. peccatum respectu actus attritionis, eliciti ex turpitudine peccati. Objectum materiale est, quod attingitur propter aliud, e. g. mysterium aliquod revelatum respectu fidei. videantur dicta in tract. de virt. Theol. à n. 4. ubi hæc fusius explicata sunt: quibus positus

66. Dico 1. Objectum iustitiae formale quod est ipsa honestas tribuendi alteri ius suum, denominativè accepta: objectum formale quo est ius ipsum alterius: objectum materiale est omne illud, quod damus alteri ad ius illius adequandum, e. g. sunt pecunia, equus, ager, dignitas, bonum nomen &c. hæc sponte fluunt ex iis rite intellectis, quae de virt. Theol. à n. 4. dicta sunt; nam imprimis iustitia per suum actum amplectitur, seu amat illam honestatem, denominativè acceptam, & ab hac debitor movetur ad solvendam e. g. pecuniam. Honestas autem, denominativè accepta, est honestas tantum sumpta secundum rectum, qui denominatur: non verò etiam secundum obliquum; nam honestas sumpta cum obliquis, seu quidditivè accepta, involveret etiam ipsum jus, quod non amatur à iustitia (quae iterum explicata sunt de virt. Theol. à n. 4.) movetur enim debitor à iure

alterius, sed istud actus iustitiae non amat: nec est necesse, ut amet. Tandem alia, quae propter hæc motiva iustitia praestat, hoc ipso necessariò attingit, non propter se, sed propter aliud.

67. Dico 2. Iustitia non obligat per se, ad operandum ex obiecto suo formali: sed ad satisfaciendum obligationi iustitiae sufficit, si quis apponat obiectum materiale debitum, ex animo virtuali compendendi ius alterius. ita Gormaz de iustit. n. 156. & alii. Explicatur, & prob. conclusio. Si alicui debeo centum florenos, satisfacio huic debito, modò eos centum florenos materialiter dem, licet non intendam honestatem solvendi, sed praestem solutionem ex alio motivo, e. g. intendam liberationem meam à debitis, vel redemptionem à vexa &c. tunc enim iam ius creditoris extinguitur est; nec enim illi debeo actum virtuosum, sed tantum centum florenos.

Præceptum etiam iustitiae non obligat, ad elicendum determinatè actum huius virtutis; nec enim de hoc præcepto ullatenus constat: & sine tali actu, potest absolute homo, sufficienter ordinari ad ultimum finem, per solos actus virtutum Theologicarum: de quibus elicendis iam aliunde datur præceptum, ut probatum in tr. de virt. Theol. à n. 607. At non datur præceptum operandi ex virtutibus moralibus, determinatè sumptis: sed tantum datur præceptum operandi ex his indeterminatè, vel vagè sumptis. Dixi tamen, debere apponi obiectum materiale, animo saltem virtuali compendendi ius alterius: qualis animus iam inest supra positus intentionibus, liberandi se à debitis, vel vexa &c. si quis enim detet e. g. illos centum florenos animo donandi, utique ius creditoris non extingueret.

68. Ut quis autem, non tantum validè, sed etiam licitè agat, debet agere saltem ex motivo non inhonesto; nam qui solveret debitum ex motivo inhonesto, e. g. ex vana gloria, vel ex odio; quia scit, solutionem in his circumstantiis creditori esse noxiam; eo quod illa e. g. sit abusus ad donationem faciendam meretrici, extingueret quidem debitum, nec creditor posset rursus alteram solutionem exigere: sed tamen solvens licitè id non faceret, nec talis restitutio esset actus ullius virtutis. Par esset ratio, si daret in circumstantiis inhonestis, e. g. gladium redderet homini, quando hic ebrius, vel furiosus est, imminetque periculum cædis: nec talis restitutus diceretur simpliciter iustus: sicut tamen diceretur, saltem in significatione latiori, iustus ille, qui redderet ex alio motivo non inhonesto, & in circumstantiis etiam non inhonestis. Imò posset contingere, ut in circumstantiis inhonestis reddens esset causa iniusta novi damni, & ratione huius novam obligationem restituendi ex iustitia contraheret.

69. Dico 3. Iustitia attendit medium rei, non rationis. ita S. Thomas 2. 2. q. 58. a. 10. & alii. Explicatur, & prob. conclusio. Virtus dicitur stare in medio, non autem vitium; nam hoc,

hoc, vel stat in excessu, ut prodigalitas, vel in defectu, ut avaritia: in medio autem temperantia. Jam medium rei dicitur, quando ex re ipsa abique discursu statim apparet, quousque se virtus extendere debeat, ne excedat, vel deficiat: & sic in iustitia statim apparet, quòd debitor centum florenorum debeat usque ad centum solvere: adeoque attendit ad medium rei; nam, quòd aliquando contingat, non statim sciri, quantum debitum, vel damnum datum sit, idque prudentum arbitrio primùm aestimari debeat, per accidens est, & respectivè rarum. Medium rationis dicitur, quod primùm usu rationis, vel discursu indagari debet: & tale medium habet e. g. temperantia, & fortitudo; nam, quantum cibi sumi, aut quantum animositatis ostendi debeat, ex discursu intellectus colligi debet, considerando qualitatem cibi, & vim stomachi, vel spem, & utilitatem victoriae &c.

70. Dico 4. Iustitia potius versatur circa actiones, quam passiones. ita rursus S. Thomas 2. 2. q. 58. a. 9. Explicatur, & prob. Iustitia quidem etiam moderatur passiones, e. g. avaritiam, ne quis rapiat alienum: quia tamen est ad alterum, & primariò tendit, ad actiones erga alterum rite disponendas, dicitur circa has potius, seu ex primaria sua intentione versari. E contra, quia fortitudo, & temperantia, sunt ex primaria intentione ad seipsum, seu proprium subiectum, cujus passiones ex primario suo fine moderantur, scilicet temperantia gulam, fortitudo timorem, dicuntur versari circa passiones, non obstante, quòd etiam actiones, seu actus suos, bene, & honestè eliciant. Ex quibus infer, de aliis etiam virtutibus, quae sunt ad alterum, & tanquam partes potentiales ad iustitiam spectant, dicendum esse, eas potius versari circa actiones, quam passiones.

71. Dico 5. Iustitia non versatur circa contrapassum, ita S. Thomas 2. 2. q. 61. a. 4. contra Pythagoricos. Explicatur, & probatur. Contrapassum nihil est aliud, quam, si quis physicè tantum patiat, quantum fecit, e. g. percutiens alium alapa, similem recipiat à laeso. Hoc contrapassum utique non est iustum, circa quod versatur iustitia; nam i. qui fecit aliquid cum plena deliberatione, plus debet pati, quam alius, qui indeliberatè, vel tantum semideliberatè, id fecit. 2. si rex percuit, etiam iniuste, rusticum alapa, & ab hoc repercutiatur, plus patitur, quam egerit: contra, si rusticus prior regem percutiens repercutiatur à rege, longè minus patitur; crescit enim injuria, aut passio, ex dignitate patientis, & ex vilitate ejusdem decrevit. Res clara est, nec indiget majori explicatione.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

72. **O**B. 1. contra 1. conclusionem. Iustitia versatur circa malos; nam, ut dictum n. 68. etiam per hos

qualitatem: sed aequalitas, utpote relatio praedicamentalis, involvit, vel utrumque terminum, vel utramque rationem fundandi: ergo objectum materiale iustitiae, utpote aequale iuri alterius, involvit etiam jus: ergo jus erit objectum formale quod iustitia. Confir. Iustitia amat jus alterius: ergo. Resp. dist. ma. Iustitia versatur circa aequalitatem denominativè acceptam. conc. ma. circa quidditivè acceptam. neg. ma. & dist. sic mi. neg. conf. Sensus huius distinctionis, ut suppono, intelligitur ex logica: vel potest etiam haberi ex dictis de virt. Theol. n. 13. Ad confir. neg. ant. si enim alicui valde displiceat, & poeniteat etiam eum, quòd contraxerit debita, non amat ius creditoris, & tamen, modò solvat, iuste agit.

73. Dices. Aequalitas, denominativè sumpta, est indifferens, ut sit iusta, vel non: sed iustitia non amat aliquid ita indifferens: ergo non amat aequalitatem tantum denominativè sumptam. prob. ma. aequalitas, denominativè sumpta, est praecise ipsa actio, seu solutio: sed hæc est indifferens: ergo. Resp. 1. retorqueo argumentum. Iudex amat poenam aequalem delicto denominativè sumptam, & tamen hæc est praecise ipsa poena, quae est indifferens, ut sit iusta, si nempe peccatum detur, vel iniusta, si non detur: ergo. Resp. 2. in forma. dist. mi. iustitia non amat aliquid intrinsecè ita indifferens. neg. mi. non amat aliquid etiam extrinsecè indifferens. conc. mi. & neg. conf. Solutio, cum sit indifferens, ut ponatur in his, vel illis circumstantiis, est intrinsecè indifferens, ut sit debita, vel non, ut sit aequalis, vel non &c. sicut etiam poena. At quando ponitur in circumstantiis requisitis, extrinsecè est determinata: nec jam est extrinsecè indifferens: cumque eam iustitia tantum amplectatur, quando est in his circumstantiis, semper amplectitur eam ut determinatam, & consequenter denominatam aequalem, iustam &c. nec jam extrinsecè indifferenter.

Ubi ulterius nota, aliud esse amare, vel amplecti rem ut positam in circumstantiis: aliud amplecti ipsas circumstantias. Prius tantum significat, amare rem ut propositam ab intellectu cum circumstantiis: alterum significat, voluntatem etiam ferri proferutivè in ipsas circumstantias: quae sunt diversissima. Sic in circumstantiis mortis imminents vult quis, dare latroni grandem summam pecuniae, quin eas circumstantias velit; nec enim voluntas, utpote potentia libera, debet omnia amare, quae intellectus proponit: sed potest liberè amare unum sine altero: quamvis intellectus, utpote potentia necessaria, debeat, omnia cognoscere, quae ipsi proponuntur.

74. Ob. 2. contra 2. conclusionem. Iustitia obligat ad actus iustos: atqui non sunt iusti, nisi sint eliciti, ex motivo formali iustitiae: ergo. Confir. Si iustitia obligaret tantum ad actus quomodocunque tribuentes jus alteri, obligaret etiam ad actus malos; nam, ut dictum n. 68. etiam per hos

extinguuntur aliter: sed iustitia, utpote virtus, non potest obligare ad actus malos: ergo. Resp. dist. ma. iustitia obligat ad actus simpliciter iustos. neg. ma. ad actus secundum quid iustos, hoc est, saltem materialiter tales. conc. ma. & dist. sic mi. neg. conf.

Ad confir. neg. ma. Iustitia tantum obligat ad id, quod intrinsecè est indifferens, ut bene, vel malè fiat, nempe ad actum externum, e. g. solutionem, quæ potest fieri ex intentione, seu actu interno bono, vel malo: hunc autem actum internum, determinatè sumptum, non præcipit: sed eum permittit, si malus sit: approbat, si bonus sit, seu ex motivo honesto: quamvis etiam hunc non præcipiat, sed potius supponat actum bonum, seu honestum, esse jam præceptum ab universali lege, quæ præcipitur, ut semper honestè agamus, quando deliberatè agimus, vel saltem, ut nunquam agamus inobisè.

75. Ob. 3. Virtutes Theologicæ determinatè obligant, ad actus ex formali suo motivo eliciendos: ergo etiam virtutes morales, adeoque etiam iustitia. Confir. Si non etiam ita obligarent virtutes morales, potest fieri, nunquam dari obligationem ad actus virtutum moralium, etiam tantum indeterminate, sed duntaxat ad actus Theologicos: hoc dici non potest: ergo. Resp. neg. conf. De præcepto circa actus Theologicos constat: non verò constat de simili præcepto circa actus morales. Dein actus Theologici sunt principales, & immediatè nos uniant ultimo fini, nec suppleri possunt per actus morales, longè inferiores: imò nec actus unius virtutis Theologicæ est supplebilis per actum alterius: fides enim, utpote actus intellectus, non potest suppleri ab actibus voluntatis, quales sunt actus spei, & charitatis, nec eos supplere: cum sit in alio ordine: charitas etiam non potest suppleri à spe, utpote inferiore, & minùs digna: sed nec spes à charitate: cum in hac providentia homini saltem moraliter impossibile sit, superare tot tentationes sine elevatione animi, ad bona eterna consequenda, in ordine ad quem effectum, charitas spem supplere non potest.

76. Accedit, quòd nec virtutes Theologicæ semper obligent, ad operandum ex suo motivo. Sic fides obligat ad excutiendas tentationes contra fidem, ad discendam doctrinam Christianam: charitas ad defendendum honorem DEI, ad vitandum omne peccatum mortale, ad succurrendum proximo &c. quin semper debeamus, hæc, vel similia facere, ex motivo formali fidei, vel charitatis. Ad confir. neg. ma. cum enim non semper obligemur, ad actus Theologicos formaliter tales, & sæpe teneamur, ratione variarum circumstantiarum, elicere aliquos actus virtutum, e. g. orare, elemosynam facere, tentationibus variis positivè resistere &c. saltem indeterminate obligamur ad

actus morales, si scilicet nolimus, elicere Theologicos.

77. Ob. 4. Vaga obligatio ad honestum, affert necessitatem agendi ex aliquo saltem motivo honesto: ergo vaga obligatio ad iustum, affert necessitatem operandi ex aliquo motivo iusto. Confir. Virtutes obligant etiam ad finem, non tantum ad media: ergo iustitia obligat ad iustum simpliciter. Resp. neg. ant. si obligatio omnino vaga sit, etiam ad genus actus, si ve, si obligatio non sit determinata, ad ullam honestatem etiam genericam: tunc enim etiam satisfit obligationi per actum inhonestum. Si autem ponatur obligatio vaga intra genus honestatis, seu jam determinata ad genus honestatis, & tantum vaga circa varias species honestatis, neg. conf. nam obligatio iustitiæ est etiam vaga, seu indeterminata, ad totum genus iusti simpliciter talis.

Ad confir. dist. ant. Virtutes obligant ad finem extrinsecum. neg. ant. ad finem intrinsecum rei præceptæ. conc. ant. & neg. conf. Debet autem attendi, quid virtutes præcipiant: si præcipiunt actum suum internum, ut virtutes Theologicæ, tunc præcipiunt eum elici ex suo motivo: si autem præcipiunt tantum actum externum, vel etiam aliquem internum, non tamen simpliciter suum, e. g. iustitia solutionem externam, vel æstimationem proximi bonam internam (quæ non debet necessariò concipi ex motivo iustitiæ) tunc, cum ille actus sit indifferens ad varia motiva, præcipiunt tantum determinatè ipsum, seu rem externam, vel actum internum ex aliquo motivo, intendendo quidem motivum honestum, permittendo tamen etiam aliquod inhonestum.

78. Ob. 5. Ex dictis sequeretur, quòd satisfacerem iustitiæ, si ego debens Petro centum florenos, hos ei darem animo donandi: hoc est falsum: ergo. prob. ma. in tali casu darem rem externam, quam debeo, ex motivo honesto: hoc iuxta nos sufficit: ergo. Resp. neg. ma. ad prob. dist. ma. darem rem externam, ex motivo honesto, & animo virtuali compensandi, vel extinguendi jus Petri, neg. ma. animo tantum donandi. conc. ma. & dist. sic mi. neg. conf. Ratio est: quia, cum illi centum floreni sint mei, possum de illis disponere pro libitu, adeoque iis extinguere jus illud, vel eos in alium finem, scilicet in donationem expendere. Insuper pendet hæc obligatio iustitiæ à mea voluntate, ut in multis aliis casibus: si ve, pendet à mea voluntate, an velim extinguere per eos florenos jus alterius, an non: consequenter, si nolim, id extinguere, maneo obligatus.

79. Idem contingit etiam in voto, quo e. g. voti, me donaturum centum florenos Ecclesiæ: si enim eos dem, non animo saltem virtuali satisfaciendi voto, sed purè donandi, adhuc obligor voto: quia etiam hæc obligatio dependet à mea voluntate. Aliud est de obligatione præcepti, quæ, cum non pendeat à mea voluntate, est ei non velim satisfacere, tamen ei satisfacio, e. g. audiendo

endo sacrum die festo, cum intentione audiendi adhuc aliud, & non per istud primò auditum satisfaciendi præcepto: hoc enim casu non obligor aliud audire: quia, cum obligatio præcepti à me non pendeat, jam est ipsi satisfactum, si ve velim, si ve non velim.

Sic etiam, si depositarius reddat, quod in depositum accepit, est nolit, suæ obligationi satisfacere, tamen satisficit: quia, cum res illa non sit sua, non potest de illa disponere, prout vult, sed debet eam domino restituere, in debitis circumstantiis: quod, si facit, totum facit, ad quod tenetur: nec pendet ab ejus voluntate, an velit ea re ad alios fines, e. g. ad donationem uti. Quod si tamen se obligaret sponte, ad aliam rem similem, vel æquivalentem dandam, obligaretur quidem, ad eam dandam, at non ratione depositi, sed ratione promissionis.

80. Ob. 6. contra 5. conclusionem. Iustitia commutativa versatur circa proportionem arithmetica: sed contrapassum, seu pœna talionis, est proportio arithmetica: ergo iustitia versatur circa contrapassum. Confir. 1. Iustitia distributiva respicit proportionem moraliter arithmetica: ergo commutativa physice arithmetica: hæc est contrapassum: ergo. Confir. 2. Si contrapassum non esset iustum, tunc ideo: quia minus puniendus esset, qui læsit alium involuntariè, quam qui voluntariè: atqui voluntarium, & involuntarium, quæ se non tenent ex parte rei, non diversificant medium iustitiæ, quod est medium rei, non rationis, ut diximus n. 69. ergo. Resp. dist. mi. contrapassum, seu pœna talionis physice talis, est proportio arithmetica. neg. mi. pœna talionis moraliter talis. conc. mi. & sub ead. distinctione conc. vel neg. conf. Iustitia respicit proportionem injuriæ, & compensationis arithmetica: atqui alapa regi, & alapa rustico inflicta, non sunt in eadem proportionem arithmetica injuriæ, vel compensationis: dignitas enim nimium quantum eas diversificat: consequenter iustitia non respicit contrapassum physice tale.

Si autem contrapassum sumatur moraliter, hoc est, si lædens, non tantum physice æquale patitur, e. g. rusticus alapa pro alapa regi inflicta: sed moraliter æquale, id est, iuxta æstimationem prudentum æquale, non alapa tantum physice sumpta, sed sumpta moraliter, unà cum dignitate regis, tunc erit contrapassum morale, & iustitia circa hoc versabitur. Ad 1. confir. neg. ant. non enim per se, sed per accidens tantum, præter exigentiam iustitiæ distributiæ: id contingit, ut dictum n. 59. Ad 2. confir. neg. mi. nam ipsa injuria voluntariè facta ex parte rei est aliquid majus, quam involuntariè facta. ita S. Thomas expressè 2. 2. q. 61. a. 4. ad 3.

81. Ob. 7. DEUS ipse imponit pœnam talionis, seu contrapassum: ergo debet esse iustum. prob. ant. Exod. 21. v. 24. statuit DEUS, ut qui alterum læsisset, vel mutila-

verit membro, eodem pariter mutiletur: Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede &c. sed hoc est contrapassum, seu pœna talionis: ergo. Resp. dist. ant. DEUS imponit pœnam talionis, seu contrapassum physicum, quando contrapassum physicum, est simul contrapassum morale. conc. ant. quando tantum est physicum contrapassum. neg. ant. & conf. ad prob. dist. ma. DEUS id statuit, quando personæ sunt ejusdem rationis, & non diversæ dignitatis. conc. ant. quando sunt personæ diversæ dignitatis. neg. ant. & conf.

Pœna talionis à DEO tantum est imposita in casu, quo par est conditio offendentis, & offensis: eodem enim loco fit discrimen, & variæ pœnae statuuntur, pro diversitate lædentis, & læsi. Sic etiam ibi dicitur v. 23. animam pro anima: hoc est, vitam pro vita: & tamen ibidem v. 20. & 21. dicitur, quòd, si dominus servum percussisset, modò hic uno, vel duobus diebus supervixerit, est postea moriatur, non debeat etiam dominus occidi. Item propter diversitatem injuriæ DEUS Exod. 22. v. 1. statuit, ut pro bove, per furtum ablato, reddantur quinque boves, & pro ovis una quatuor oves. Ex quo clarè patet, DEUM non statuisse, tanquam iustum, contrapassum physicum, sed morale.

DISPUTATIO II.

De Dominio.

82. **D**ominium latè sumptum, est jus reale disponendi de re, vel persona, in proprium, vel aliorum commodum: & dividitur in dominium jurisdictionis, & dominium proprietatis. Illud est jus reale, autoritate propria, & ordinaria gubernandi communiatem in hujus ipsius bonum: & subdividitur in Divinum, quod DEO absolutissimum competit: & creatum, quod creaturis competit Divino subordinatum. Hoc autem creatum subdividitur in Ecclesiasticum, & saculare, si ve civile, aut politicum: quæ facile intelliguntur. Dicitur etiam altum, & bassum: & quidem altum dicitur, quod in regimine tali supremum, vel saltem altero superius est: bassum autem, quod illi subicitur. Ubi nota: si dominio politico sit annexum jus gladii, dicitur merum imperium: si verò eo jure careat, & minores tantum pœnas infligere valeat, dicitur mixtum imperium. vide Molina de just. tom. 1. v. 2. disp. 3. ubi plura de hoc dominio assert: sed nobis ista sufficiant: nec enim de hoc dominio agimus, sed de dominio proprietatis: quod, ut explicemus, sit